

УДК 35.072.8

В. С. Куйбіда,

д. держ. упр., Національна академія державного управління при Президентіві України

В. Г. Мазур,

аспірант, Національна академія державного управління при Президентіві України

ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У РОЗВИТОК РЕГІОНІВ

У статті проведено аналіз підходів до визначення категорій "інновація", "інноваційна інфраструктура", обґрунтовано роль, основні ознаки і проблеми впровадження інноваційної діяльності, суспільну значущість інновацій у соціально-економічному розвитку регіонів.

In the article the analysis of the different going is conducted near determination of category "innovation", "innovative infrastructure", grounded role, basic signs and problems of introduction of innovative activity, public meaningfulness of innovations, in socio-economic development of region.

Ключові слова: інновація, інноваційна інфраструктура, інноваційна діяльність, соціально-економічний розвиток регіонів.

Key words: innovation, innovative infrastructure, innovative activity, socio-economic development.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Процес прискорення соціально-економічних змін вимагає від дослідників пошуку адекватних чинників сприяння суспільного розвитку. Тому проблеми ефективного використання потенціалу інновації, наукового обґрунтування її ролі в суспільних і економічних процесах набувають особливої актуальності та значущості.

Варто зазначити, що інноваційна діяльність завжди була і залишається найважливішим елементом розвитку соціально-економічної системи регіонів. Саме тому слід впроваджувати інноваційну діяльність на регіональному рівні, і починати потрібно з розуміння її сутності як важливої суспільної категорії, що дасть можливість з'ясувати причини занепаду та потенціал їх розвитку, а також місце і роль інновацій у вирішенні соціально-економічних, політичних питань у регіонах.

Загалом проблема впровадження інноваційної діяльності у розвиток регіонів є актуальною для теорії і практики державного управління в контексті необхідності реалізації інноваційної моделі розвитку української економіки.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ, В ЯКИХ ЗАПОЧАТКОВАНО РОЗВ'ЯЗАННЯ ДАНОЇ ПРОБЛЕМИ І НА ЯКІ СПИРАЄТЬСЯ АВТОР

Значенню впровадження інноваційної діяльності у розвиток регіонів присвячені дослідження провідних вітчизняних та зарубіжних учених: О. Амосова, В. Афа-

насьєва, В. Бакуменка, Б. Буркінського, В. Воротіна, В. Вакуленка, О. Грінберга, В. Захарченка, В. Керецманна, Ф. Кожуріна, В. Князева, В. Куценка, М. Маркова, А. Маковецького, С. Мочерного, В. Новіцький, С. Романюка, Т. Парсонса, Ю. Сурміна, О. Топчієва, С. Харчикова, О. Швецова та ін.

Водночас за наявності великої кількості ідей, думок, пропозицій і узагальнень, що висловлені в науковій літературі з питань регіонального управління, потребує вирішення завдання застосування інновацій у державному регулюванні соціально-економічного розвитку регіонів.

ФОРМУЛЮВАННЯ МЕТИ ТА ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАНЬ)

Метою статті є обґрунтування впровадження інноваційної діяльності в соціально-економічний розвиток регіонів.

На шляху до досягнення зазначеної мети виникає ряд завдань, для вирішення яких необхідно:

- визначити зміст складових поняття інноваційної діяльності на основі аналізу наукових праць українських і зарубіжних учених;
- розглянути сутність механізмів державного регулювання інноваційної діяльності;
- визначити роль державного регулювання, фінансування і підтримки інноваційної діяльності у регіонах.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ З ПОВНИМ ОБґРУНТУВАННЯМ ОТРИМАНИХ НАУКОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

На початку ХХІ століття найважливішим завданням державної політики в Україні стає формування інститу-

ціональних механізмів та інфраструктур інноваційної моделі економіки на регіональному рівні.

На даний момент немає чіткого визначення у нормативно-правових актах України всіх елементів ринкової інноваційної інфраструктури, що можуть бути за призначенням віднесені до групи об'єктів підтримки інноваційної діяльності.

У практиці міжнародних і вітчизняних установ, що працюють у сфері інноваційної діяльності, широко використовуються наступні поняття щодо визначення інноваційної інфраструктури: "інновація", "інноваційна інфраструктура", "інноваційна діяльність".

Інновація — це виробничий фактор, що впливає на формування продуктивності суспільного виробництва й обсягу валового національного продукту у тривалій перспективі [14].

Інноваційна інфраструктура — організації (установи), які сприяють здійсненню інноваційної діяльності, тобто комплекс організацій (установ), що мають підлеглий і допоміжний характер, які обслуговують інновацію і забезпечують умови нормального протікання інноваційної діяльності [14].

До об'єктів інфраструктури підтримки підприємства відносяться: бізнес-інкубатори, технопарки, лізингові центри, фінансово-кредитні установи, фонди підтримки підприємства, інвестиційні, інноваційні фонди і компанії, фондові й товарні біржі, інформаційно-консультативні установи, страхові компанії [15].

Варто зазначити, що інноваційна інфраструктура зумовлює темпи (швидкість) розвитку економіки регіонів. Досвід розвинених країн світу підтверджує, що в умовах глобальної конкуренції на світовому ринку неминуче виграє той, хто має розвинену інфраструктуру створення і реалізації інновацій, хто володіє найбільш ефективним механізмом інноваційної діяльності.

Ми згодні з думкою авторів Т. Ісмаїлова, Р. Гамідова, що економіка суспільства є інноваційною, якщо в суспільстві є розвинені інноваційні інфраструктури, які здатні оперативної і гнучко реалізовувати необхідні в даний момент інновації, засновані на високих виробничих технологіях, і розгорнути інноваційну діяльність [16].

Доцільно відмітити, що інформаційна структура має бути універсальною, здійснювати створення будь-яких інновацій і розвиток будь-яких виробництв на конкурентоздатній основі. При цьому повинна бути налагоджена гнучка система випереджальної підготовки і перепідготовки кадрів-професіоналів у сфері інноваційної діяльності, які ефективно реалізують комплексні проекти відновлення і розвитку вітчизняних виробництв і територій.

У зв'язку з цим усі країни прагнуть до розробки і реалізації державної інноваційної політики. Вплив держави має бути спрямований на максимальну підтримку власного інноваційного потенціалу, провідних наукових і конструкторських центрів, а також на забезпечення реалізації науково-технічної політики, що відповідає світовому рівню. Це означає, що Україна має обрати такі напрями розробки "високих" технологій, для реалізації яких у державі вже створено реальні передумови та наявний відповідний науково-технічний потенціал виходу на передові позиції світової науки і техніки. Механізм створення та поширення нововведень має три загальні складові, характерні майже для всіх країн [9, с. 120]:

- систему державної підтримки фундаментальних і пошукових досліджень;
- різні форми та джерела фінансування і непрямо-

го стимулювання досліджень;

- підтримку малого інноваційного підприємництва.

Заходи державного регулювання інноваційної діяльності мають бути спрямовані на всебічне заохочення підприємництва та приватної ініціативи.

Як свідчить досвід розвинених країн, основними напрямками впливу урядових органів на процеси в інноваційній сфері є планування, фінансово-кредитне регулювання, стимулювання, правовий порядок і організація виробничої діяльності.

Отже, ми вважаємо, що формування фінансових і законодавчих стимулів для підтримки інноваційних технологій і підприємства у сфері науки й науково-технічної діяльності є найважливішим напрямом державного регулювання в інноваційній сфері. До стимулів державного регулювання в науковій та науково-технічній діяльності належать [10, с. 134]:

- кредити, податкові та амортизаційні пільги;
- коригування антимонопольного законодавства;
- зовнішньоекономічні преференції;
- інформаційно-консультативна підтримка;
- інші фінансові пільги.

До системи стимулів інноваційного процесу входять також комплексно-правові законодавчі норми, а саме: промислове охоронне право приватної та інтелектуальної власності; законодавче закріплення інтелектуальної власності та правове регулювання її використання.

Ефективною формою державного втручання в інноваційну та наукову діяльність є створення за участю держави вузівсько-промислових дослідницьких центрів. Завдання полягає у стимулюванні об'єднання фінансових ресурсів і матеріально-технічної бази промисловості з кваліфікованими кадрами вузів. Засобами такого стимулювання можуть бути: фінансування початкових витрат вузівсько-промислових центрів з коштів державного бюджету; видача підприємствам-учасникам безкоштовних ліцензій на використання розроблених винаходів і відкриттів.

Згідно із Законом України "Про основи державної політики у сфері науки і науково-технічної діяльності" (діє з 24 березня 1992 р.) основними засобами державного впливу в цій сфері мають бути:

- національні державні та міждержавні науково-технічні програми;
- державне замовлення в науково-технічній сфері;
- державна науково-технічна експертиза;
- бюджетне фінансування науково-технічної діяльності;
- патентно-ліцензійна діяльність;
- метрологія, стандартизація та сертифікація продукції в науково-технічній сфері;
- створення системи науково-технічної інформації.

Варто зазначити, що Україна має розв'язати невідкладні завдання у сфері розвитку інноваційної та науково-технічної діяльності, реалізація яких позитивно впливатиме як на досягнення економічної стабілізації, так і на забезпечення соціально-економічного розвитку регіонів на новій технологічній і технічній основі.

Доцільно відмітити, що рівень і довготривалі перспективи соціально-економічного розвитку регіонів більшою мірою визначаються станом інноваційного процесу. Він має багато проявів і зв'язків з різними факторами, регулятивними особливостями, стимулами економічного і неекономічного характеру.

Отже, ми вважаємо, що на сьогоднішній день без врахування інноваційного фактора неможливо комплекс-

сно і ефективно вирішувати проблеми соціально-економічного розвитку регіонів.

Активне здійснення інноваційних процесів стає вирішальною умовою подальшого розвитку регіонів нашої країни. Воно дозволить забезпечити підвищення якості ресурсозбереження, ефективність виробництва, випуск конкурентоспроможної на внутрішньому та світовому ринках продукції. Все це потребує великих інвестицій. Деяка їх частина може бути забезпечена внутрішніми джерелами фінансування. Але ж очевидно, що їх недостатньо для масштабного переоснащення виробництва, тому потрібні зовнішні інвестиції.

Варто розглянути внутрішні джерела фінансування інноваційної діяльності. Одним із пріоритетів державної інвестиційної політики має бути сприяння розвитку фінансового ринку та підвищення інвестиційної привабливості залучення інвестицій. У світовій практиці ними є банківські кредити та цінні папери. Український ринок довгострокових банківських кредитів дуже обмежений. Основними фінансовими інструментами залучення довгострокових інвестицій у найближчий час будуть цінні папери — акції та облигації [12]. Можливості використання цих інструментів в Україні мають свої відмінності. За своєю економічною сутністю акції — це інструмент розподілу власності. Однак результативність використання цього механізму в Україні знижена внаслідок процесів приватизації державних підприємств. Кошти від продажу державних пакетів акцій використовують переважно для покриття бюджетного дефіциту, пов'язаного з необхідністю виконання соціальних програм. Тому використання акцій для фінансування інноваційної діяльності пов'язане з багатьма труднощами. Отже, внесення коректив і проведення державної політики, спрямованої на підвищення привабливості цінних паперів в Україні, вкрай необхідні для залучення інвестицій в інновації.

Аналіз стану внутрішніх джерел фінансування інноваційної діяльності українських підприємств показав, що, незважаючи на наявність в них резервів, цих джерел недостатньо для масштабної технічної та технологічної модернізації підприємств, навіть за умов їх майбутнього зростання. Тому треба шукати інші джерела фінансування. Ними можуть стати зовнішні інвестиції. Прикладом зовнішнього фінансування можуть бути кредити міжнародних фінансових організацій, які надаються державі з цільовим призначенням: для підтримки бюджету і проблемних галузей (Світовий банк); для формування валютних резервів і проведення структурних перетворень (кредити МВФ); для кредитування малого та середнього бізнесу (ЄБРР). Але ці організації не можна розглядати як інвесторів масштабної модернізації українських підприємств.

Дослідженням установлено, що на світовому фінансовому ринку спостерігається надходження інвестицій в Україну. Вони надійшли з 118 країн світу, при цьому на 10 із них припадає майже 85% їх загального обсягу. Основними країнами-інвесторами української економіки є Німеччина — 33,6% загального обсягу інвестицій, Кіпр — 9,5%, Австрія — 8,7%, США — 8,4%, Сполучене Королівство — 7,1%, Російська Федерація — 4,9%, Нідерланди — 4,4%, Швейцарія — 2,7% та Польща — 1,4%. Але із загального обсягу зарубіжних інвестицій лише 1—2% справді інноваційні [5].

Таким чином, проведений аналіз вказує на необхідність вдосконалення державної інвестиційної політики, зокрема розвитку фінансового ринку, підвищення

інвестиційної привабливості залучення інвестицій з метою створення необхідних умов для активізації процесів залучення інвестицій взагалі та інвестицій в інноваційну діяльність.

Стає очевидним, що основним чинником, який робить нашу країну неконкурентоспроможною в сьогорішньому глобальному світі, є сповільнення інноваційної діяльності. Пояснюється це як об'єктивною тенденцією до затухання інноваційних процесів без належної інвестиційної підтримки внаслідок використання науково-технологічних надбань попередніх років, так і суб'єктивним чинником — відмовою економічних суб'єктів від декларування (справжніх чи фіктивних) інноваційних продуктів, оскільки через відсутність інноваційних пільг це декларування має сенс лише для спеціалізованих структур на зразок технопарків. Слід також наголосити на тому, що значна частка інновацій, як і інвестицій, здійснювалася у галузях, які мають невисоку інноваційну спрямованість [6].

Для створення реальних умов для переходу економіки України на інноваційну модель розвитку державі доцільно, насамперед, звернути увагу на створення механізмів покриття інноваційних ризиків.

З цією метою на державному рівні необхідно розробити такі заходи:

- створити умови для капіталізації інтелектуальної власності;
- створити систему стимулів, яка спонукала б до інвестування засобів у розвиток венчурних (ризикованих) інноваційних фірм, проектів вітчизняних і зарубіжних інвесторів, банки, а також великі підприємства;
- розробити чітку систему для надання державних гарантій кредитуванню перспективних інноваційних проектів.

Отже, на нашу думку, за умов реформування економіки України перехід на інноваційну модель розвитку означає, насамперед, пошук нових джерел фінансування для активізації інноваційної діяльності.

Крім того, для подолання високого рівня інерційності розвитку науково-технологічного комплексу та інноваційної сфери на регіональному рівні необхідна реалізація інноваційної політики, стратегічними пріоритетами якої повинні стати:

- формування регіональних інноваційних систем у межах, передбачених Концепцією розвитку національної інноваційної системи, з максимально можливим охопленням усієї території регіону та реалізацією наявного науково-технологічного потенціалу з солідарним залученням ресурсів державного, місцевого бюджетів, приватного капіталу та заощаджень населення;
- вдосконалення методологічної та методичної бази стратегічного програмування інноваційного розвитку на регіональному і субрегіональному рівні на основі аналізу галузевих циклів інноваційного розвитку економіки регіону, визначення пріоритетів її структурно інноваційної перебудови, оцінки ефективності інноваційних програм та відновлення на цій основі економічно доцільних спеціальних режимів стимулювання інноваційної діяльності;
- залучення наукової та інтелектуальної еліти регіонів до реалізації структурно-інноваційної моделі розвитку через створення, матеріальну і фінансову підтримку державою об'єднань, асоціацій, ініціатив, спрямованих на посилення економічних зв'язків у регіоні та між регіонами країни на інноваційній базі.

Досягнення означених пріоритетів передбачає вирішення таких завдань:

— розробку і реалізацію стратегічних програм інноваційного розвитку регіонів, відтворення інноваційної компоненти в усіх програмно-цільових заходах розвитку різних сфер господарського і суспільного життя районів, міст і областей;

— всебічну підтримку ініціатив органів місцевого самоврядування щодо розробки інноваційних програм і проектів у межах регіональних стратегій інноваційного розвитку;

— прискорення процесу формування інфраструктури регіонального ринку інновацій із забезпеченням переваг у межах компетенції місцевої влади, державних замовлень на виконання інноваційних проектів і програм на конкурентних засадах;

— розробку і затвердження нормативно розпорядчої бази місцевого рівня для стимулювання інноваційної діяльності економічних агентів, науковців та інноваторів, формування інфраструктури регіонального ринку інновацій. Важливим напрямом є удосконалення інституційного базису реалізації інноваційної моделі розвитку, зокрема законодавства у сфері патентної й ліцензійної торгівлі, захисту національних інтересів у процесі міжнародного трансферу технологій, інноваційної діяльності, регулювання утилізації промислових, спеціальних і побутових відходів, викидів у атмосферу на основі принципу наслідування. Загальним орієнтиром для модифікації існуючої інституційної бази повинна стати імплементація Спільного доробку ЄС у цій сфері.

Ключовим для досягнення позитивних структурних змін у тактичному і стратегічному плані є формування соціального капіталу інноваційної сфери та науково-технологічного комплексу, повернення довіри до держави, до її спроможності стратегічно передбачити і ефективно діяти з метою усунення диспропорцій (так званих "провалів ринку").

ВИСНОВКИ З ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Отже, можемо зробити наступні висновки.

1. Рівень використання інноваційних технологій у регіонах вкрай незадовільний, Україна має низький рівень конкурентоспроможності наукомісткої продукції.

2. За останні роки тенденції розвитку регіонів свідчать про необхідність державної політики фінансової підтримки інноваційної діяльності. Оптимальним варіантом розвитку інноваційної складової в соціально-економічному розвитку регіонів будуть заходи, які сприяють залученню приватного бізнесу у фінансування науково-дослідних розробок і процесу впровадження інноваційних технологій у виробництво.

3. Інноваційна діяльність повинна базуватися на ефективному використанні інтелектуального та промислового потенціалу регіонів, сприяти комерціалізації знань і технологій, а відповідно і становленню інноваційної інфраструктури, яка виступає основним джерелом впровадження високих технологій у виробничий процес.

Впровадження інноваційної діяльності є перспективним напрямом регіонального розвитку. Для теоретичного узагальнення цього досвіду необхідним є проведення прикладних досліджень у регіонах, що дасть змогу виявити загальні і специфічні риси цих процесів.

Література:

1. Бесчасний Л.К. Формування інноваційної моделі економічного зростання в Україні / Бесчасний Л.К., Мельник В.П. // Актуальні проблеми економіки. — 2002. — №7. — С. 47—53.

2. Горбатюк Л.В. Про пріоритети науково-технічного та інноваційного розвитку і шляхи їх реалізації / Горбатюк Л.В., Грига О.І., Сазонова Л.І., Попадинець В.І., Попадинець Ю.В., Солотва В.С. // Наука та інновації. — 2005. — №1. 25—33.

3. Гринев В.Ф. Инновационный менеджмент: учеб. пособие / Гринев В.Ф. — 2-е изд., стереотип. — К.: МАУП, 2001. — 152 с.

4. Губенко Д. Ключові моменти формування регіональних інноваційних систем в Україні / Губенко Д., Гусев В. // Економіка України. — 2007. — №8. — С. 23.

5. Гуржій А.М. Інноваційна діяльність в Україні: монографія / Гуржій А.М., Каракай Ю.В., Петренко З.О., Вавіліна Н.І., Куранда Т.К. — Київ: UKRHEI, 2007. — 144 с.

6. Дука А.П. Фінансове забезпечення науково-технічної та інноваційної діяльності / Дука А.П. // Фінанси України. — 2005. — №11. — С. 55—59.

7. Жаліла Я.А. Конкурентоспроможність економіки України в умовах глобалізації / Жаліло Я.А., Базілюк Я.Б., Белінська Я.В. та інш. За редакцією Жаліла Я.А. — К.; НІСД, 2005. — С. 332.

8. Захарін С.В. Посилення ролі корпоративних структур у розвитку інноваційної економіки / Захарін С.В. // Фінанси України. — 2006. — №5. — С. 34—37.

9. Касич А. Зміст та завдання державної інноваційно-інвестиційної політики України / Касич А. // Схід. — 2005. — №6. — С. 42—45.

10. Солотва В. Зовнішні джерела фінансування інноваційної діяльності українських підприємств / Солотва В. // Бухгалтерський облік і аудит. — 2006. — №11. — С. 18—23.

11. Стеченко Д.М. Державне регулювання економіки: навч. посібник / Стеченко Д.М. — К.: МАУП, 2000. — 176 с.

12. Федулова Л.П. Розвиток національної інноваційної системи України / Федулова Л.П., Пашута М.М. // Економіка України. — 2005. — №4. — С. 72—77.

13. Закон України Про інноваційну діяльність (від 04.07.2002 № 40-IV) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=40-15>.

14. Инновационный дайджест. Национальный информационно-аналитический центр по мониторингу инновационной инфраструктуры научно-технической деятельности и региональных инновационных систем (НИАЦ МИИРИС) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.miiiris.ru/gw/index.php>.

15. Методичні рекомендації щодо формування та реалізації регіональних програм розвитку малого підприємництва [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.kyivobl.gov.ua/Docs/Metod.doc>.

16. Инновационная экономика — стратегическое направление развития России в XXI веке [Електронний ресурс] / Т.А. Исмаилов, Р.С. Гамидов // Инновации. — 2003. — № 1. — Режим доступу: <http://stra.teg.ru/lenta/innovation/515>.

Стаття надійшла до редакції 26.08.2010 р.